

Nadya Varavkina-Tarasova
 SYMBOLS OF SPIRIT IN THE MUSICAL PARABLE «SHCHEDRIC» BY V.S.
 MUZHCHIL

In the article, the musical parable «Shchedric» by V.S.Muzhchil, a contemporary Ukrainian composer, is under study. In the parable a musical collage of «Shchedric» by M.D.Leontovich, and medieval sequencing «Dies Irae», are used.

Key Words: bearer of spirit, national symbol, parable, harmonic tonality interference, regeneration, ostinato, psycho-suggestive linguistics, cluster, note-letter crystal, spiral form process, «Tripillya».

Галина Борейко

ТВОРЧИЙ ВКЛАД Г.М. КАТАНАШ
 У РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ РІВНЕНЩИНИ

У статті розглянуте питання становлення і розвитку музичної культури Рівненщини та творчий вклад керівника народної хорової капели Катанаш Г.М. у збереження і примноження національно-культурних традицій.

Ключові слова: хорове мистецтво, народна капела, музична культура, народна творчість.

Важливе місце в розвитку музичної культури займає хорове мистецтво. Тому окремі складові його розвитку досліджувалися такими провідними вітчизняними науковцями, як К. Харламповичем, В.Протопоповим, П.Білецьким, В.Івановим, М.Черепаниним, Л. Шумською та багатьма іншими. Проте у вітчизняних наукових роботах недостатньо вивчено розвиток хорового мистецтва та хорових колективів у регіонах України, зокрема Рівненщини, що і визначило актуальність нашого дослідження. Виходячи із зазначеного, метою статті є дослідження становлення та функціонування хорових колективів у Рівненській області і творчого внеску одного із керівників хорового колективу Г.М. Катанаш у розвиток музичної культури регіону. В контексті виділеної мети автор ставить перед собою завдання проаналізувати творчий шлях народної хорової капели Дубенського районного будинку культури та оцінити її вплив на формування культурного середовища Рівненщини.

Мистецтво хорового співу має дуже давнє походження. Ще у Давній Греції музичні колективи виконували під час народних святкувань різні пісні з танцями. Пізніше такі колективи стали називатися хорами.

На думку Т.Котирло, українське хорове мистецтво за час свого існування пережило складні етапи свого становлення, але його не «зламали» ні протистояння різних культур, ні війни, ні байдуж-

же ставлення. Воно то «жевріє», то яскраво «спалахує» самобутніми витворами українських композиторів, що творять шедеври та історичні пам'ятки нашої національної хорової культури [1, 36].

У свою чергу М.Чембержі зазначає: «Мистецтво при всьому багатстві своїх барв та відтінків і здатності відповідати на запити будь-якої соціальної групи стає незмінним чинником консолідації суспільства» [2, 14].

У розвитку музичної культури Рівненщини хоровому мистецтву належить одне із вагомих місць, і охоплює воно значну частину учасників аматорської самодіяльності. Л.Ігнатова зазначає: «Аматорство як одна із форм масової художньої діяльності людей завжди активно побутувало в Україні. Залучення широких верств населення до спільної творчості – один із дієвих чинників підняття національної самосвідомості, патріотичного духу та виховання. Україна в цьому випадку – унікальна країна. Адже, практично не маючи своєї державності, вона зуміла аматорський рух підняти до такого рівня, що забезпечила появу професійного мистецтва у різних його проявах. Іншими словами, одна вітка аматорського самовияву плавно перейшла у професійну рефлексію, друга як народна художня творчість існує і нині» [3, 45].

Вагоме місце в розвитку хорового мистецтва Рівненщини займає хорова капела Дубенського районного будинку культури, яка була створена в березні 1964 року і працює донині. З моменту створення очолила капелу студентка Львівської державної консерваторії ім. М.Лисенка Ганна Мусіївна Катанаш, яка навчалася на другому курсі диригентського відділу в класі викладача Івана Микитовича Небожинського. У 1968 році вона блискуче закінчила консерваторію.

Ганна Мусіївна Катанаш народилася 10 березня 1928 року в селі Соснівка Дубенського району Рівненської області у великій селянській сім'ї. Батько Ганни Мусіївни був церковним регентом і атмосфера у їхньому домі завжди була співучою, тому що батько розчував церковні твори, а з ним співали всі діти та дружина. Ганна завжди дивувалася, що батько так довго вчив партії, їй вони давалися дуже легко, вона завчила напам'ять весь церковний репертуар. Тому любов до співу у неї зародилася ще з дитинства.

Коли Ганна піросла, вона пішла в Соснівську школу, через війну закінчила лише 4 класи і тому довелося довчитися з перервами у Дубно, Тростянець, а потім за місцем роботи чоловіка с.Хотовиці Почаївського району Тернопільської області.

Після закінчення школи Г.М.Катанаш працювала завідувачем бібліотеки в с. Острів Козинського району Рівненської області, але їй дуже хотілося пов'язати своє життя з музикою, тому вона вступила на диригентський відділ Львівського музичного училища. Після його закінчення, у 1958 році, молода випускниця пішла працювати в Дубенську музичну школу викладачем сольфеджіо, вокалу й фортепіано, вона вела дитячий хор у школі. В цей же час Г.Катанаш організувала в Дубно хоровий колектив. Ганна Мусіївна згадує: «З цього і почалася моя творча діяльність... І от перша репетиція. Що таке перша репетиція? Це презентація особистості, і якщо ти на першій репетиції проявиш себе добрим організатором і спеціалістом, то і надалі будеш працювати. Для початку взяли простий твір, щоб перевірити вокальні дані (на прослуховування прийшло 150 чоловік, людей різних професій – автор), частина бажаючих відсіялась, а частина залишилась. На початок створення хор складався із 60-ти чоловік» [6]¹.

Учасниками хору були працівники різних підприємств міста: ливарно-механічного заводу, м'ясокомбінату, промкомбінату, трикотажної фабрики, працівники торгівлі, вчителі, культпрацівники та медпрацівники міста. До першого складу капели входили: Л.Михайлова, Ю.Ємельянова, В.Шелемех, Л.Гелюта, Н.Нечипорук, Л.Анікушина, А.Ткачук, Д.Ткачук, О.Кушнерук, Л.Лебідь, А.Люпак, Л.Щеголинська, О.Янович, О.Павлюк, Ю.Плакас, С.Суражський, В.Алімов, В.Савчук, П.Кочубей, В.Векленко, І.Янчук, О.Смолко, В.Селедець, І.Костюк, В.Мудрик, І.Штихалюк, Л.Істоміна, О.Філатова, І.Мартинюк, І.Кшивак та багато інших [5, 53].

Роботу з хористами Ганна Катанаш почала із вивчення нотної грамоти, знайомства з творчістю визначних композиторів, підготовки святкових програм, які склалися із декількох творів, се-

¹ Записано автором зі слів Ганни Мусіївни Катанаш, 1928 р.н., м. Дубно Рівненської області 15 квітня 2008 року Г.Борейко // Архів автора.

ред яких були: «Зимня дорога» Ю. Шабаліна, українські народні пісні «Сусідонька», «Вареники в сметані» та ін.

Учасники хору працювали наполегливо, будучи справжніми ентузіастами, адже, окрім заняття співом, у кожного із них була основна робота, а репетиції проводились три рази на тиждень, і працювати приходилося до пізнього вечора, а інколи й до ночі.

З кожним роком Г. Катанаш урізноманітнювала і ускладнювала репертуар колективу, відпрацьовувала нові твори. Систематичні заняття гуртка проходили з метою вироблення чіткості звукової дикції, своєрідної манери виконання, художнього тлумачення музичного твору, що виявлялося у розстановці смислових кульмінацій та нюансів, в особливостях темпу і ритму.

Першого успіху хор досягнув уже в перший рік свого існування, коли виступив на обласному святі «Весни і праці», де був нагороджений грамотою обласного виконавчого комітету.

У 1966 році на обласному огляді художньої самодіяльності хор зайняв перше місце і був нагороджений грамотою і грошовою премією.

У 1967 році на обласному фестивалі мистецтв хор зайняв перше місце і був відібраний на республіканський фестиваль, на якому став Лауреатом Всесоюзного і Республіканського фестивалів, нагороджений великою золотою медаллю і дипломом I ступеня. Його учасниця Н.Нечипорук згадує: «На нас дивилися як на звичайний сільський хор, але після виконання української народної пісні в обробці А. Кос-Анатольського «Чотири воли пасу я» в залі настала тиша, а через якусь мить пролунали бурхливі оплески»¹.

Через два з половиною роки творчої діяльності, за високу виконавську майстерність та успіхи у розвитку хорового мистецтва Постановою колегії Міністерства культури Української РСР від 15 серпня 1967 року академічному хору Дубенського районного будинку культури Рівненської області було присвоєно найменування «Самодіяльна народна хорова капела» [7], а керівника хору Г.Катанаш нагороджено Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР та золотою медаллю.

Велику фінансову підтримку капелі надавала місцева влада. Капела була забезпечена музичними інструментами, методичною літературою, мала десять комплектів чоловічих та жіночих костюмів, взуття, великий просторий кабінет для проведення занять.

На початку 1970 року в Дубенському районному будинку культури відбувся творчий звіт самодіяльної народної хорової капелі з участю провідних композиторів України Є.Козака, І.Шамо, народного артиста УРСР, лауреата Державної премії А.Кос-Анатольського, заслуженого діяча мистецтв УРСР М.Колесси та солістів Київської і Львівської державних філармоній. У виконанні капелі прозвучали пісні «Щедрик» М. Леонтовича, «Садок вишневий коло хати» А.Вахнянина, «Зимня дорога» Ю.Шабаліна. Особливий успіх у слухачів мали пісні присутніх в залі композиторів І.Шамо «Україно – любов моя», Є.Козака «Хлопець стежку втоптав», А.Кос-Анатольського «Чотири воли пасу я», українська народна пісня в обробці М. Колесси «Сива зозуленька», які виконували солісти – О.Прокопчук, Л.Гелюта, І.Янчук, О.Янковський, Ю.Піктурно, М.Карачун [8, 2].

Творчий звіт народної капелі пройшов під бурхливі оплески, а митці професійного мистецтва дали високу оцінку колективу і керівнику. Зокрема, М.Колесса сказав: «Добрий ансамбль, чарівні голоси, чіткий спів... Сподіваємось, що виконавський рівень капелі буде зростати й далі, що вона стане прикладом пропаганди музично-хорового мистецтва для інших». Композитор І.Шамо в свою чергу зазначив: «Бачу на сцені людей різного віку, різних поколінь, щиро відданих мистецтву. Їх єднає пісня. Капела справляє на слухачів глибоке емоційне враження» [8, 2].

За добросовісне ставлення до праці Ганні Катанаш у 1971 році було присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України». За період роботи з капелою вона нагороджена п'ятьма золотими медалями та ювілейною медаллю «За доблесний труд».

Самодіяльна народна хорова капела була учасником багатьох оглядів, конкурсів, фестивалів, практично жоден концерт не обходився без її участі. Капелу добре знали не тільки в районі та області, з творчими поїздками вона неодноразово виступала в сусідніх областях Волинській, Тернопіль-

¹ Записано автором зі слів Ніни Дмитрівни Нечипорук, 1937 р.н., м. Дубно, Рівненської області 15 квітня 2008 року Г.Борейко // Архів автора.

ській, а також у Черкаській та Київській. Відвідувала вона і сусідні республіки Білорусь, Литву, Латвію, Угорщину.

Капела запрошувалась музично-хоровим товариством у м. Київ, де виступила з творчим звітом в Колонному залі ім. М.Лисенка. В червні 1975 року вона була удостоєна права представляти хорове мистецтво Рівненщини, а разом з цим і України на сцені Виставки досягнень народного господарства СРСР в Москві, де отримала найвищий бал і стала золотим Лауреатом. Водночас заслужений працівник культури Української РСР, художній керівник хорової капели Г.М.Катанаш була нагороджена золотою медаллю і дипломом I ступеня Головного Комітету ВДНГ СРСР, а солістка капели, заслужений працівник культури УРСР Л.Гелюта нагороджена бронзовою медаллю. При цьому спів оцінювали члени журі з числа видатних діячів мистецтв та відповідальних працівників Міністерства культури СРСР.

Поїздка до Москви стала творчою насагою для подальшого розвитку хорового мистецтва. Капела успішно виступила у першому і другому турі Першого Всесоюзного фестивалю самодіяльної народної творчості і одержала звання лауреата та велику золоту медаль. Програма колективу збагатилася новими творами: «Мати Батьківщина» музика О.Білаша на слова М.Ткача, «Там де була війна» музика В. Дмитрієва на слова О.Ольгіна, «Прихід весни» Ф.Мендельсона.

Постійно поповнювалась капела новими учасниками. Так, у її склад влились Н.Христюк, С.Качура, Л.Фарина, О.Кокор, Г.Плотніков, Л.Колодун, С.Іськович, Н.Бондарчук, Г.Бондарчук, які наполегливо працювали за спеціальною програмою, щоб виступати на рівні з досвідченими учасниками.

У наступні роки капела виступала в обласних центрах України – Черкасах, Чернівцях, Львові, Житомирі, Луцьку та перед ліквідаторами Чорнобильської аварії в Гомельській області Білорусії.

Виступи капели неодноразово транслювало телебачення. Вона брала участь в телетурнірі «Сонячні кларнети». За період свого існування капела нагороджена 7 золотими медалями республіканських оглядів і фестивалів, присвячених знаменним датам: 50-річчю, 60-річчю і 70-річчю Великого Жовтня, 100-річчю з дня народження В.І.Леніна, 50-річчю створення СРСР, I та II Всесоюзного фестивалів самодіяльної народної творчості.

Народна хорова капела двічі стала лауреатом конкурсу пісні ім. М.Леонтовича, у 1990 році – лауреатом Республіканського конкурсу хорових капел, присвяченого 120-річчю з дня народження Лесі Українки в м. Луцьку.

Вона постійно бере участь в обласних, районних оглядах, святах, виступає з концертами перед трудівниками міста, району та області.

Незмінним керівником капели протягом багатьох років продовжує залишатись заслужений працівник культури України Ганна Катанаш.

Репертуар капели поповнився творами українських композиторів М.Леонтовича («Пралю»), «Піють півні», «Дударик», «Ой, зійшла зоря», Л.Ревуцького («Прилетіла перепілочка»), О.Білаша («Мати – Батьківщина»), Є.Козака («Вівчарик»), «Звела мене не біда»), О.Сабадаш («Вареники»), А.Новікова («Аріоза матері»), М.Лисенка (на слова І.Франка «Вічний революціонер»), П.Майбороди (на слова Г.Сербіна «Край над Горинню»), І.Зажитько («Співає моя Україна»), а також низкою українських народних пісень в обробці А.Кос-Анатольського «Чом, чом, земле моя», українською народною піснею в обробці П.Милославського «Дівчино, прощай», українською народною піснею в обробці Ф.Колесси «В гаю зелененькім», українською народною піснею в обробці Г.Верьовки «І шумить, і гуде», українською народною піснею в обробці місцевого композитора М.Ракова «Ой дуб-дуба» та ін.

Принагідно зауважимо, що керівник капели вдавалася у своєму пошуку й до мистецтва інших народів. У репертуарі знайшли своє місце захоплюючі моравська народна пісня в обробці В.Льбіна «Может ты дома был», литовська народна пісня в обробці І. Стрелія «Вальок дальгелі», композитора Г.Белова на слова Кітахарі Хакусю, переклад з японської В. Маркової «Лунной ночью». Вимогою того часу обов'язковою була й російська тематика. Глядачі мали змогу слухати на сцені твори російських композиторів П.Чайковського «Соловушка», В.Дмитрієва «Там, где была

война», А.Кальдари «Stabat Mater», Г.Свиридова «Повстречался сын с отцом» та інші.

Репертуар народної капели багатий не тільки хоровими піснями, але й сольними номерами. Впродовж багатьох років солістами хору були заслужений працівник культури УРСР Л.Г. Гелюта, Л.В. Анікушина, С. Панасюк, М. Козяр.

За час існування хорова капела під керівництвом знавця хорової музики, досвідченого диригента Г.Катанаш дала понад 400 концертів.

В даний час Г.М.Катанаш, окрім керівництва хором, працює ще й регентом церковного хору Свято-Миколаївського собору в Дубно, багато робить аранжувань, пише свої твори, але найбільше їй вдаються твори духовної тематики.

Митець багато уваги приділяє індивідуальній роботі зі співаками, виконавській культурі, виразності подачі тексту, прищеплює любов до пісні. Вона завжди енергійна, діяльна, закохана в пісню, до остатку віддана мистецтву, наполеглива в досягненні мети, непримиренна до будь-якої фальші. В роботі керівник капели зуміла згуртувати навколо пісні різних за віком і музичною підготовкою людей, створити атмосферу творчого горіння, піднести пісню до рівня мистецтва, згуртувати діяльний самобутній мистецький колектив. Всі свої знання та вміння вона віддає справі розвитку хорового мистецтва.

Отже, народна хорова капела під керівництвом Г.Катанаш відіграла значну роль у становленні та розвитку музичної культури Рівненщини загалом та хорового мистецтва зокрема. Неоцінений її вклад у збереження та примноження національно-культурних традицій. Через популяризацію творів українських класиків та місцевих самодіяльних композиторів, пісень, створених самим народом, які збереглися на Поліссі, вона зробила вагомий внесок у загальнонаціональну культуру. Крім того, завдяки великому талантові і високій професійній майстерності Г.М. Катанаш, обізнаності її з різними музичними творами XIX-XX ст. діяльність народної хорової капели Дубенського районного будинку культури стала здобутком не лише культури Рівненщини, але й української культури в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котирло Т. Хорове мистецтво у розвитку та формуванні духовного світу особистості // Теоретичні та методологічні засади неперервної мистецької освіти: Зб. матеріалів науково-методологічного семінару. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006.
2. Чембержі М. Мистецька освіта Києва: історія і сучасність // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: Зб. матеріалів науково-методичного семінару. – Чернівці: Зелена Буковина, – 2006.
3. Ігнатова Л.П. Тенденції розвитку музичної культури Волині наприкінці XX - початку XXI століття: Дис. канд. мист.: 17.00.01. – К., 2006.
4. Записано автором зі слів Ганни Мусіївни Катанаш, 1928 р.н., м. Дубно Рівненської області 15 квітня 2008 року Г.Борейко // Архів автора.
5. Державний архів Рівненської області (ДАРО). Ф. Р-597 – «Фонд Рівненського обласного Будинку народної творчості», оп. 1, од. зб. 325, – 60 арк.
6. Записано автором зі слів Ніни Дмитрівни Нечипорук, 1937 р.н., м. Дубно Рівненської області 15 квітня 2008 року Г.Борейко // Архів автора.
7. Поточний архів Дубенського районного будинку культури.
8. Державний архів Рівненської області (ДАРО). Ф. Р-1400 – «Фонд Каганова Михайла Івановича». Ф. Р-1400, оп. 1, од.зб. 1, – 2 арк.

Halyna Boreyko

CREATIVE DEPOSIT G.M.CATANASH IN DEVELOPMENT OF MUSICAL CULTURE RIVNE REGION

In the article the question of becoming and of development of musical culture Rivne region and creative contribution of leader of folk choral choir Catanash G.M. are considered.

Key words: choral art, folk choir, musical culture, amateur collective.